

Historisk regionalitet på tværs af faggrænser

Af Peder Gammeltoft og Søren M. Sindbæk

Historisk regionalitet er i øjeblikket emne for megen ny forskning. Det er der mindst to grunde til.

For det første har spørgsmål om identitet og kulturelle forskelle i en årrække stået i stærkt fokus i de historiske kulturfag. Siden Balkankrigene og Sovjetunionens sammenbrud i begyndelsen af 1990'erne satte spørgsmålet på den politiske dagsorden, er der også blevet spurgt til betydningen af identitetsfællesskaber og grænser i andre historiske perioder. Denne interesse er ikke blevet mindre i lys af de seneste års globaliseringsdebat, kultursammenstød og identitetspolitik.

For det andet er der siden midten af 1990'erne skabt nye praktiske muligheder for forskning i historisk regionalitet, idet mange forskere og studerende har taget geografiske informationssystemer (GIS) i brug som arbejdsredskab. Det har gjort det enkelt at registrere alt fra arkæologiske fund til kortoplysninger, stednavne og skriftlige kilder i en rumlig dimension og analysere dem i relation til andre geografiske data. Inden for de seneste år – ofte efter årelange projekter – er en række store registre, historiske kort og arkiver endvidere blevet digitaliseret i deres helhed. Det har gjort en imponerende mængde kilder tilgængelige for nye undersøgelser og sammenstillinger.

I studiet af vikingetidens og middelalderens Danmark har projekter inden for arkæologi, historie, numismatik og sprogforskning hver især bidraget med ny viden om regionalitet og kulturel forskellighed.

Resultaterne er imidlertid ikke altid i tilfredsstillende omfang blevet kendte uden for de enkelte fag. Det skyldes til dels selve fagopdelingen, der stadig danner skel i de faglige netværk og deres diskussionshorisonter. Mere vanskeligt er dog, at de forskellige metodiske tilgange kan gøre det vanskeligt for udenforstående umiddelbart at relatere til resultaterne og inddrage dem i et tværfagligt overblik.

Nærværende bog samler en række bidrag, som sætter ny forskning i tværfagligt perspektiv, og gør opmærksom på upåagtede fænomener, problemstillinger i relation til regionalitet i vikingetidens og middelalderens Danmark. I denne indledning vil vi sætte fokus på nogle af de forskelle i tilgange og tolkning, som traditionelt har adskilt fagtraditionerne, men som i vidt omfang kan vendes til nye perspektiver for fremtidig forskning.

Arkæologi og etnologi: kulturel identitet og grænser

Inden for arkæologi har regionalitet især optrådt som forskningsemne i to delvist beslægtede studiefelter. Det ene udgøres af den bebyggelsesarkæologiske tradition, der i skikkelse af regionalstudier har sigtet mod at beskrive enkelte topografisk eller historisk definerede regioners kulturhistorie. Her har arkæologiske levn indgået i samspil med andre kilder og i direkte kontinuitet med historisk geografi, jf. Johnny G.G. Ja-

kobsens bidrag til denne bog. I arkæologisk sammenhæng har denne forskning været tæt forbundet med og til dels inspireret af tysk *Siedlungsarchäologie*.¹ Siden 1990'erne har nordiske – og tyske – arkæologer efter engelsk forbillede flyttet fokus og tilgang til dette felt i form af det, der i stedet betegnes landskabsarkæologi.² Her inddrages subjektive og symbolske dimensioner af kulturlandskabet i et mere refleksivt studiefelt.

En anden arkæologisk tilgang til regionalitet – eller rettere en anden forskningspraksis, der har inddraget det regionale som dimension – er studiet af udbredelsen af forskellige materielle kulturfænomener, typisk sammenfattet i udbredelseskort. I sit historiske udspring er denne forskning også blevet døbt *Siedlungsarchäologie*, nærmere bestemt i Gustaf Kossinnas berømte og siden berygtede bog *Die Herkunft der Germanen. Zur Methode der Siedlungsarchäologie* fra 1920.³ Kossinnas *Siedlungsarchäologie* sigtede mod at identificere forhistoriske etniske gruppers territorier ud fra udbredelsen af bestemte genstandstyper, og mere specifikt mod at hævde de germanske folks historiske førsteret i vide områder af Nordeuropa.

Uagtet den misbrug, som fulgte af Kossinnas etniske tolkninger, er studiet af enkeltfænomeners rumlige udbredelse en metodisk grundpille i arkæologien. Tilgangen har arkæologien – i hvert fald i perioder af fagenes historie – haft tilfælles med såvel etnologi som navne- og dialektforskningen. I forhold til etnologi har arkæologi langt ringere muligheder for at se forekomsterne i en tæt kulturel kontekst. Mulighed for i stedet at studere kulturfænomener i indre sammenhæng fik allerede i 1960'erne etnologer til stort set at forlade de rene udbredelsesstudier som arbejdsfelt.⁴ Til forskel fra sproglige fænomener som stednavne eller dialekter indebærer de arkæologiske levn i mange tilfælde ikke blot kulturel lighed, men

ofte konkret transport af fysiske genstande. Trods umiddelbar lighed med sprogforskningens kartografi bevæger den arkæologiske tolkning sig derfor til dels i et andet tolkningsrum.

I de tilfælde, hvor genstande eller træk er spredt over store afstande eller kan henføres til et specifikt produktionsområde, retter tolkningen sig ofte mod handel og udveksling.⁵ Drejer det sig derimod om regionalt afgrænsede kulturfænomener – f.eks. særlige former for keramik eller huskonstruktioner – har tolkninger og diskussioner derimod haft tendens til at kredse om gruppeidentitet og grænser. Netop forholdet mellem materiel kultur og kulturelle grupper har imidlertid lige siden Kossinna været et af arkæologiens varigste stridsemner. På et generelt plan er den forståelse, at udbredelsen af bestemte genstandstyper eller inventarer kan tolkes som spor efter individuelle etniske grupper, for længe siden blevet modgået af en bevidsthed om, at materiel kultur præges af mange uafhængige faktorer – miljømæssige betingelser, historiske forudsætninger, eller endda den specifikke situation i hvilken ting modtages.⁶ I det arkæologiske materiale kompliceres dette yderligere af de forskellige faktorer, der hører til deponering, bevaring og fremdragelse.⁷

Trods mange års kritik lever »Den etniske Tolkning« dog i praksis i bedste velgående i arkæologien. Et skoleeksempel udgør de arkæologiske levn fra vikingetidens Skandinavien, der med karakteristiske smykker, ornamentik, grave og bygninger m.v. ofte fremstilles som en fællesskandinavisk nationalkultur, på trods af at det arkæologiske billede hverken er internt homogent eller velafgrænset, men netop præget af betydelige regionale forskelle.⁸

Inden for mange felter af arkæologi har nye studier siden midten af 1990'erne omtolket forholdet mel-

lem kulturel identitet og regionalitet i lyset af det, som med en vis forsimpning er blevet kaldt »den socialantropologiske basismodel for etnicitet«. ⁹ En hjørnesten heri udgøres af den relationelle kulturopfattelse, der grundlagdes af bl.a. Fredrik Barth inden for etnografi i 1960'erne, og som betragter etnisk identitet som situationelle konstruktioner, der kommunikerer skiftende grænser mellem »os« og »andre«. ¹⁰ I denne optik dannes grupper i et stadigt samspil mellem selvbetegnelse og andres kategorisering. Denne opfattelse relateres ofte til sociologen Bourdieus fremstilling af sociale identiteter som bundet i *habitus*, dvs. indarbejdede, kropsliggjorte, kulturelle tilbøjeligheder, udspillet i forskellige felter af praksis. ¹¹

I forsøg på at anvende dette relationelle syn på identitet i arkæologisk analyse har det imidlertid vist sig vanskeligt at fastlægge en farbar metodisk tilgang. Hvis kulturelle forskelle udtrykkes i vilkårlige, materielle symboler, der kun åbenbarer deres budskab for dem, som allerede er indforståede i det kulturelle spil, hvilken mulighed kan der da være for at arbejde sig tilbage fra tegnet til det betegnede? I voksende forståelse for dette dilemma har arkæologer enten benægtet arkæologiens mulighed for at beskæftige sig med etnicitet og kulturel identitet overhovedet; ¹² eller de har opfordret til at spørgsmålet må behandles på baggrund af en bredere, men sjældent tilgængelig kontekst. ¹³

Reelt er det arkæologiske studium af kulturel identitet på denne måde blevet fanget mellem en stærkt idealistisk opfattelse af identitet og en skeptisk, nærmest platonisk tilgang til materiel kultur som mangelfulde refleksioner af en virkelighed, som ligger uden for og bag dem. Roden til dette dilemma ligger i en kunstig isolering af sociale relationer fra den materielle verden – herunder den geografiske dimension,

som ligger i spørgsmålet om regionalitet. Denne adskillelse er i de seneste år blevet kritiseret fra flere sider i etnografi og socialvidenskab, måske stærkest og mest præcist fra den retning, der er blevet kendt som aktør-netværksteori. ¹⁴

Fra et aktør-netværksperspektiv kan man for det første indvende, at etniske og kulturelle grænser ikke er isolerede fænomener, men momenter i den stadige dannelse og omdannelse af sociale netværk. Gruppedannelse »stopper« ikke ved den kollektive selvopfattelse, men flyder uafslædt sammen med alle former for kommunikation, naturgeografiske forudsætninger, materielle ressourcer og praktikker. Derfor er materielle genstande heller ikke blot afspejlinger af ideelle kategorier. De mønstre, der aftegner sig i det arkæologiske materiale, var i mange tilfælde realiteter i sig selv, som mennesker i samtiden kunne iagttage og forsøge at forstå. En særlig byggeskik kan være fremkommet uden anden hensigt end at huse et typisk hushold med brug af tilgængelige materialer og kendte teknikker. Ikke desto mindre vil resultatet have påkaldt sig vurdering og sammenligning og kan dermed være blevet inddraget i identitetsdiskurser. Arkæologiske spor kan således have været aktive deltagere i fortidens kulturelle praktikker. ¹⁵

I dette udgangspunkt ligger spændende muligheder for en fremtidig arkæologisk regionalitetsforskning. Det arkæologiske materiale viser os netværk af mennesker, der brugte bestemte former for keramik, erhvervede hvæssesten fra bestemte stenbrud eller boede i huse med en bestemt, rumlig organisation. Selvom ingen af disse ting afslører en ideel (men derimod sikkert ofte en illusorisk) etnicitet, så var de alle elementer i en stadig dannelse og omdannelse af grupper. Andre forbindelser, f.eks. sproglige dialekter, kan være forsvundet uden spor. Men at kortlægge

forbindelsen mellem bevarede genstande og rumlige regioner og kontekster kan bringe os tættere mod at forstå karakteren af kulturelle og sociale sammenhænge i ældre historie, end vi kan komme ved at søge efter en tabt, essentiel identitet.

Sociolingvistikens bidrag til sprogforskning: regionale spejlinger i sproget

Da sprog ofte har spillet en hovedrolle i spørgsmålet om definitionen af national identitet, har ideen om én nation med ét sprog og én fælles identitet været meget udpræget i den traditionelle sprogforskning. Derfor synes udforskningen af regionale træk og særegenheder, f.eks. dialekter, at have levet en noget tilbagetrukket tilværelse. Har indennationale sproglige forskelle været diskuteret, har det som regel været ud fra en betragtning om at disse forskelle er resultatet af sene eller sekundære udviklinger. Samme tendens kan observeres i behandlingen af fremmede indslag i sproget – låneord har ikke samme status som *vore arveord*, og behandles ofte overfladisk og ganske stedmoderligt.

Kombinationen af nationalsprogsideologien og en nærmest darwinistisk orienteret sprogudviklingsforståelse, har resulteret i flere uhensigtsmæssige sprogtolkninger. Eksempelvis har man tidligere afvist at forleddet i stednavnet Fribrødre Å skulle have et slavisk ophav med begrundelsen at det forekommende $\emptyset$ i stednavnets ældste kildeform (1354 Pribrød) ikke har nogen lydlig pendant i slavisk.¹⁶ Med opkomsten af sociolingvistikken, og især den mere specialiserede kontaktlingvistik, bl.a. repræsenteret af Uriel Weinreichs *Languages in Contact*, kommer sproglig variation i fokus, og det menneskelige aspekt fremhæves. Især har Weinreichs forskning vist at når forskellige

sprog eller dialekter kommer i kontakt med hinanden, sker der udviklinger i de berørte sprog der har rod i selve kontakten og ikke nødvendigvis i sprogenes forventede udviklingsmønstre. Dermed kan sociolingvistikken bibringe væsentligt nyt til både den klassiske sprogforskning, idet den tilvejebringer forklaringsmodeller for udviklingstræk der ikke følger de forventede sprogregler. At $\emptyset$ ikke forekommer i slavisk er ifølge kontaktlingvistikken derfor ingen forhindring for at et slavisk *pri Broda »ved vadestedet« i dansk kan få formen *Pribrød*.

Dog har sociolingvistikken oftest været skarpt afgrænset til udforskningen af samtidige sprogforhold. Samtidig har sociolingvistikken koncentreret sig om socialt afgrænset sproglig variation, til forskel fra klassisk sprogforskning, hvor fokus har været på rummeligt afgrænset variation. Derfor har sociolingvistikken og den klassiske sprogforskning ofte kørt i parallelle spor næsten uden kontaktflade, selv om hverken sociolingvistikken eller den klassiske sprogforskning forudsætter en sådan sontring. At især sociolingvistikken kan bidrage til at forklare »uforklarlige« sproglige træk og udviklinger i et temporalt og spatialt perspektiv, kommer klart til udtryk i et regionalitetsorienteret sprogstudie. Faktorer som typen af kontakt, kontaktintensitet, kontaktbehov og sprogforholdninger er vigtige faktorer i påvisningen af sproglig kontakt, der igen kan sige noget om hvilke regionale strukturer et sprog, en dialekt eller en sociolekt er eller var del af.

Selv om navneforskningen har været bidragsydende i nationalitetsdefinitionen, har navneforskning også altid beskæftiget sig med regionale aspekter, overnationale (skandinaviske stednavne i Danelagen og Normandiet) såvel som indennationale (fx studier af stednavnetyper med begrænset udbredelse). De

sproglige udtryk der indgår i stednavne kan på forskellig vis påvise regionale aspekter, både på sproglige, naturgeografiske samt historisk geografiske plan. På det sproglige plan gælder det især udbredelsen af bestemte stednavnelementer eller ordformer til bestemte områder, dvs. klassisk navneforskning. Men derudover beskriver stednavne for en stor dels vedkommende også de naturgivne forhold på lokaliteten. Hermed kan man i stednavne aflæse tidligere tiders naturforhold (dvs. på lokaliteten forekommende dyr, planter, jordsmon, anvendelse, m.m.), og derigennem aflæse ikke længere synlige naturforhold. For eksempel kan man finde ganske mange eksempler på skov- eller kratindicerende stednavne i dele af Jylland der historisk set er kendt for at have været enten skovfattige eller hedeegne. Her kan stednavne belyse forhold man geografisk og historisk set ikke har kunne påvise på andre måder. Også kulturforhold forekommer ganske ofte i stednavne, navne betegnende broer, møller, huse, o.a. Disse kulturforhold kan være for længst forsvundne men alligevel være synlige igennem stednavne. Eksempelvis gemte stednavnet Nybro ved Varde faktisk på et tidligt vikingetidigt broanlæg, hvis eksistens ikke blev kendt før end arkæologer tilfældigvis stødte på den.

Kunsthistorie og numismatik: centre og værkstedskredse

Også inden for andre fag findes der tilgange til studier af regionalitet, der kan danne grundlag for inspiration i tværfaglig sammenhæng.

I numismatikken har regionalitet, som Jørgen Steen Jensen beskriver i denne bog, i mange år været et uglest forskningsområde, i modreaktion på ældre tiders overfortolkninger. Det er uheldigt, da

netop mønter har et særligt potentiale som kilde til historisk regionalitet. Numismatikeren ved ikke blot, hvor en given mønt er fundet, men kender i det fleste tilfælde også dens udgangspunkt – udmøntningsstedet. Desuden har mønter i kraft af stempelidentitet og stempelkombinationer en mere entydig formel identitet end f.eks. mange låneord. Det gør det muligt at skelne direkte transport fra lån og imitationer af elementer på en måde, som ikke altid er mulig for sprogforskeren eller arkæologen.

Til gengæld for dette er mønter per definition genstand for en mere omfattende cirkulation end mange andre kulturfænomener. Vejen fra prægning til fundsted må som hovedregel antages at være gået gennem mange led. Netop derfor må der imidlertid også være markante kræfter i spil, når regionalt begrænsede udbredelser viser sig i møntudbredelsen. I frit omløb, som det herskede i store dele af vikingetidens Nord- og Østeuropa, kunne mønter påviseligt nå fra Samarkand til Birka, eller omvendt fra Hedeby til Volga. Når mønttyper til andre tider kun optræder inden for bestemte landskaber, kræver der sandsynligvis mere end blot ændrede kulturelle normer eller kontaktmønstre. Derfor er bl.a. administrativ kontrol en uomgængelig del af numismatikens forklaringsramme.

En anden vigtig indgang til regionalitetsstudier, inspireret af en kunsthistorisk tradition, ses bl.a. i studier af middelalderens kunst og arkitektur, herunder kirkebygninger og kirkeinventar.¹⁷ Her regnes dels med kunsttopografi – registreringer af de studerede fænomeners rumlige udbredelse – dels kunstgeografi, der søger at forklare denne fordeling.¹⁸ Forklaringsrammen kan omfatte et bredt spektrum af faktorer, inklusive markante personligheders eller miljøers indflydelse, eller spørgsmål om en et områdes mere eller mindre håndfaste kulturelle »karakter« eller mentalitet.

Kunstgenstande og arkitektur er til forskel fra bl.a. mønter eller mange slags arkæologiske genstandsfund kendetegnede ved at være komplekse og unikke, og oprindeligt fremstillet i ret begrænsede antal. Denne situation har indbudt til at søge mere specifikke forklaringer på de regionale træk, som også ses i dette materiale, i form af forsøg på at identificere værkernes individuelle kunstnere og bygmestre. Det har givet ophav til begrebet mester- eller værkstedskredse. Når f.eks. en række romanske kirker i Randersområdet har indgangspartier smykket med de karakteristiske sløjfeportaler, som ikke kendes fra andre egne, så er det nærliggende at forestille sig, at denne udsmykning er blevet skabt af en bestemt stenhugger, eller af flere stenhuggere fra samme værksted.¹⁹

Forestillingen om værkstedskredse er blevet kritiseret for at overse mere komplekse udbredelsesmekanismer som læring og efterligning. Flere har endvidere advaret om, at begrebet projicerer en moderne, individfikseret kunstopfattelse på middelalderen, hvis kunsthåndværkere arbejdede kollektivt og ofte rejste flittigt rundt. Men i de tilfælde, hvor regionalt afgrænsede former og stiltræk kan påvises, tilbyder det ikke desto mindre en plausibel og i nogle tilfælde uomgængelig forklaringsramme.

Trods mange forskelle har de numismatiske og kunsthistoriske tilgange til regionalitet fællesskab på et par centrale punkter. De fokuserer til forskel fra etnografi og sociolingvistik på centre frem for zoner, og om at sætte fokus på individuel handling i modsætning til kollektive normer. Heri ligger et perspektiv, som også kan være relevant for andre fagområder. I lighed med kirkekunst og mønter kan både stednavne og genstandstyper i nogle tilfælde tænkes at have et mere specifikt fælles ophav, end deres udbredelse umiddelbart antyder.

Historie og geografi

Naturen og landskabet danner rammen om menneskets muligheder for overlevelse. Men rammerne er ikke faste og mennesket har til enhver tid forsøgt at forme landskabet efter sine behov. Naturgeografien og den historiske geografis forudsætninger har altid været at belyse, hvordan de naturgeografiske forhold har determineret hvilke muligheder, mennesket har haft for at agere i landskabet. Landskabet som vi ser i dag er således resultatet af de valg, mennesket har foretaget i respons til de naturgivne forhold, og udforskningen af disse trækker sine tråde tilbage til Lucien Febvres *La terre et l'évolution humaine* fra 1922.²⁰ I erkendelsen af at menneskets valg varierer fra område til område, blev regionalitet et centralt forskningsområde fra 1930-50. I 1990'erne har fremkomsten af GIS skabt fornyet interesse om den regionale geografi, da der er blevet skabt et nyt digitalt analysegrundlag med mulighed for at kunne kombinere geologiske temaer med tilsvarende jorbundsrelaterede temaer, arkæologiske fund, bonitære og matrikulære temaer.

Som med de fleste andre regionalitetsstudier har regional geografi den fysiske afgrænsning som central problemstilling. Traditionelt set har regional geografi været anvendt på et sub-nationalt niveau, dvs. i et antal regioner indenfor en nationalstats grænser. Regionalitet kan både gælde generelle forhold sammenlignet med resten af overenheden (nationalstaten) og med interne variationer der findes i området. Men regional geografi kan også foregå på et supranationalt plan. Sådanne studier er dog forholdsvis sjældne, idet de ofte bliver besværliggjort pga. forskellige kildesituationer fra nationalstat til nationalstat.

Centralt i regional historisk geografi er rekonstruktionen af tidligere tiders organisation som respons på de

givne naturforhold. Da kilderne til Danmark og Sydkandinaviens vikingetid og middelalder er yderst begrænset, må disse perioders kulturgeografi og regionalisering søges genskabt gennem retrogressive analyser af senere kildemateriale, fx matrikler, vådbundskortlægnings-, udskiftnings- og boniteringskort, m.m. Her må man agte sig for kildematerialets repræsentativitet i forhold til tidligere tider og være klar over kildernes svagheder i denne henseende. Alligevel kan man komme til vigtige kulturhistoriske erkendelser, der kan anvendes til påvisning af regionale tendenser.

Perspektiver og skæringspunkter

I forskningshistorisk henseende har forskellene i metodisk tilgang og tolkningsrammer i høj grad stået som barrierer mellem de enkelte fag. Som det fremgår, har de grundlæggende problemstillinger imidlertid så mange lighedspunkter, at forskellene snarere burde indbyde til at lære af hinandens tilgange. Arkæologien kunne i højere grad inddrage den bevidsthed om efterligning og kulturelle forbilleder, som kendetegner sociolingvistikken. Som modstykke til de grænsemærker, som har stået i fokus i de etnografiske modeller, kunne det fremme opmærksomhed om processer, der skaber lighed. Skyldes afgrænsningen af regionale træk i materiel kultur måske oftere en orientering mod forskellige forbilleder end bevidst stræben mod at markere forskel? Omvendt kunne sprogforskningen måske tage arkæologiens fokus på betydningen af centrale pladser og begivenheder i spredningsprocesser til efterretning. Er det netop på grund af dem, visse fænomener kan slå igennem meget hurtigt og konsekvent, og i rumligt perspektiv diskontinuerligt?

Den historiske regionalitetsforskning med fokus på vikingetidens og middelalderens Danmark er et

produktivt studiefelt, som bidragene i denne bog afspejler. Foruden de studier, der præsenteres her, har større projekter og afhandlinger nyligt behandlet bl.a. kirkearkitektur, runeindskrifter og romanske granitskulpturer. Hertil kommer samlende studier af enkeltregioner som Sønderjylland eller Storstrømsregionen. Denne indsats vinder en ekstra dimension, når den som her sættes i tværfaglige perspektiver. Skæringspunkterne kan vise upåagtede sider af de enkelte fænomener, og helheden forhåbentlig give inspiration til fremtidige undersøgelser.

Denne bog er resultatet af et tværfagligt seminar, afholdt på Aarhus Universitet d. 26. januar 2007. Seminaret var arrangeret i samarbejde mellem Center for Vikingetids- og Middelalderstudier ved Aarhus Universitet og Afdeling for Navneforskning ved Københavns Universitet. Seminaret og bogen er blevet støttet af Det letterstedske Selskab og af Hielmstjerne-Rosencronske Stiftelse, som hermed takkes varmt. En stor tak skal også rettes til Gillian Fellows Jensen for velvilligt at have bistået med revision af de engelske resuméer.

Noter

- 1 Jankuhn 1977.
- 2 Fabech, Hvass, Näsman & Ringtved 1999.
- 3 Kossinna 1920.
- 4 Stoklund 2003, s. 17.
- 5 F.eks. Renfrew 1977; Ringsted 1987.
- 6 Jones 1997; Brather 2004 for kritisk sammenfatning af forskningshistorien.
- 7 Shennan 1989.
- 8 Svanberg 2003, s. 190.
- 9 Jenkins 1997, s. 13; jf. også Jenkins 2004; Lucy 2005.
- 10 Barth 1969, s. 14.
- 11 Bourdieu 1986, s. 226ff.; 1990, s. 54.
- 12 Trigger 1995, s. 277; Díaz-Andreu & Champion 1996, s. 21; Werbart 2001, s. 60.
- 13 Graves-Brown 1996, s. 89; Jones 1997, s. 125f.; Pohl 1998, s. 21;

- Lucy 2005, s. 102.
 14 Latour 2005.
 15 Latour 2005, s 179f.
 16 Danmarks stednavne, bd XI, s. 17.
 17 F.eks. Nyborg 1999; Bertelsen 2003.
 18 Haussherr 1965; 1970; Se også Dacosta Kaufmann 2004.
 19 Vellev 1981.
 20 Febvre 1922.

Litteratur

- Barth, F.: Introduction. *Ethnic groups and Boundaries* (red. F. Barth), Oslo 1969.
- Brather, S.: *Ethnische Interpretationen in der frühgeschichtlichen Archäologie. Geschichte, Grundlagen und Alternative*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 42, Berlin & New York 2004.
- Bertelsen, T.: Værkstedstradition, mesterrelationer og bygherre, *hikuin* 30 (2003), s. 7-24.
- Bourdieu, P.: *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. New York & London 1986.
- Bourdieu, P.: *The Logic of Practice*, Cambridge 1990.
- Dacosta Kaufmann, T.: *The Place of Art: Toward a Geography of Art*. Chicago 2004.
- Danmarks Stednavne*. Udgivet af Stednavneudvalget/Institut for Navneforskning/Afdeling for Navneforskning bd. 1-. København 1922-.
- Díaz-Andreu, M. & T. Champion.: Introduction. *Nationalism and archaeology in Europe* (red. M. Díaz-Andreu & T. Champion), London 1996, s. 1-23.
- Fabech, C., S. Hvass, U. Näsman & J. Ringtved: Settlement and Landscape – a presentation of a research programme and a conference. *Settlement and Landscape* (red. C. Fabech & J. Ringtved), Højbjerg 1999, s. 13-28.
- Febvre, L.: *La terre et l'évolution humaine: introduction géographique à l'histoire*, Paris 1922.
- Frandsen, L.: Nybro – gamle bro – et vejanlæg fra tidlig vikingetid. *Mark og Monte – Årbog for Ribe Amts Museer* 1999, s. 39-51.
- Graves-Brown, P.: All things bright and beautiful? Species, ethnicity and cultural dynamics. *Cultural identity and archaeology. The Construction of European Communities* (red. P. Graves-Brown & S. Jones), London & New York 1996, s. 81-95.
- Haussherr, R.: Überlegungen zum Stand der Kunstgeographie. Zwei Neuerscheinungen. *Rheinische Vierteljahresblätter* 30 (1965), s. 351-372.
- Haussherr, R.: Kunstgeographie – Aufgaben, Grenzen, Möglichkeiten. *Rheinische Vierteljahresblätter*, 34 (1970), s. 158-171
- Jankuhn, H.: *Einführung in die Siedlungsarchäologie*, Berlin 1977.
- Jenkins, R.: *Rethinking ethnicity: arguments and explorations*. Thousand Oaks, CA 1997.
- Jenkins, R.: *Social identity*, London & New York 2004.
- Jones, S.: *The archaeology of ethnicity: Constructing identities in the past and present*, London 1997.
- Karker, A.: *Politikens Sproghistorie. Udviklingslinjer for nudansk*. København 1996.
- Kossinna, G.: *Die Herkunft der Germanen. Zur Methode der Siedlungsarchäologie*, Leipzig 1920.
- Lucy, S.: Ethnic and Cultural Identities. *The Archaeology of Identity – Approaches to Gender, Age, Status, Ethnicity and Religion* (red. M. Díaz-Andreu, S. Lucy, S. Babić & D.N. Edwards), London & New York 2005, s. 86-109.
- Nyborg, E.: Dansk træskulptur 1100-1400 – egenproduktion, import og eksport, *hikuin* 26 (1999), s. 167-190
- Pohl, W.: Telling the Difference: Signs of ethnic Identity. *Strategies of distinction* (red. W. Pohl & H. Reimitz). Leiden, Boston, Köln 1998, s. 17-69.
- Renfrew, C.: Alternative Models for Exchange and Spatial Distribution. *Exchange Systems in Prehistory* (red. T.K. Earle & J.E. Ericson), New York 1977, s. 71-90.
- Ringsted, N.: Artefact diffusion – exchange, trade, and other explanations. *Theoretical approaches to artefacts, settlement and society*. Studies in honour of M.P. Malmer, Oxford 1987, s. 469-477.
- Shennan, S.J.: Introduction. *Archaeological approaches to Cultural Identity* (red. S.J. Shennan), London 1989, s. 1-30.
- Stoklund, B.: Kulturgrenser og økolyper. *Forskellige mennesker? Regionale forskelle og kulturelle særtræk* (red. I. Adriansen & P.O. Christiansen), Ebeltoft 2003, s. 15-37.
- Svanberg, F.: *Decolonizing the Viking Age I*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No. 43, Stockholm 2003.
- Trigger, B.G.: Romanticism, Nationalism and Archaeology. *Nationalism, Politics, and the Practice of Archaeology* (red. P. L. Kohl & C. Fawcett), Cambridge 1995, s. 263-279.
- Vellev, J.: Sløjfeportalerne omkring Randers, *Romanske Stenarbejder* 1, 1981, s. 9-68.
- Werbart, B.: Role of archaeology in bridging the gap between Eastern and Western Europe. *Quo vadis archaeologia. Whither Archaeology in the 21st century?* (red. S. Kobylinski), Warsaw 2001, s. 57-65.